

REFERENCES

1. Batsevych F.S. *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky*. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 2004. 344 s.
2. Buk S. *Chastotnyi slovnyk romanu Ivana Franka «Osnovy suspilnosti»: Interpretatsiia tvoriv kriz pryzmu statystychnoi leksykohrafi*. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2012. 264 s.
3. Holoborodko K.Yu. *Linhvistychnyi status kontseptu // Kultura narodiv Prychernomoria: Nauch. zhurnal. Symferopol: Mezhvuz. tsentr «Krim», 2002. № 32.*
4. Ivan Sv. *Ukrainian Bible. United Bible Societes*, 1992. 296 s. S. 112.
5. Martyniuk A.P. *Slovnyk osnovnykh terminiv kohnityvno-dyskursyvnoi linhvistyky*. Kharkiv : Khark. nats. un-t im. V.N. Karazina, 2011.
6. Mf. Sv. *Ukrainian Bible. United Bible Societes*, 1992. 296 s.
7. Fedurko M. *Verbalizatsiia kontseptu slovo v poezii Ivana Franka*. URL: www.dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04
8. Franko I.Ya. *Zibrannia tvoriv u 50-y tomakh*. Kyiv : Naukova dumka, 1976. T. 19, 509 s.

Moser M.

THE COGNITIVE AND COMMUNICATIVE ASPECTS OF IVAN FRANKO'S NOVEL «THE FOUNDATIONS OF COMMUNITY»

The article examines the cognitive and communicative nature of literary discourse based on the material of Ivan Franko's novel «The Foundations of Publicity». In this text, Franko uses literary and figurative approaches to reveal his view of the Polish gentry. Particularly, the author depicts the steady violation of the Ukrainians' rights in 19th-century Galicia. The elements of the hermeneutic triangle (author – text – reader) add structure to the literary discourse and exert strong impact on the reader.

The article focuses on Franko's skillful rendering of direct human communication. In his text, Franko refers to the so-called Kukizov crime: Maria Stshelecka, the owner of the village of Kukizov, together with her son Alexander, attempted to kill and rob the wealthy and greedy priest Jan Thórznicki in order to save their property.

All ruling elites, the court and the press supported the Stsheleckis, because they belonged to an ancient noble family. Despite all conclusive evidence of Stsheleckis' guilt, the court found them innocent. In his text, Franko harshly criticized the corrupt state of society.

Ivan Franko uses a number of lexical items that occur with varying frequency. We have indicated this frequency according to Solomiia Buk's study «Chastotnyi slovnyk romanu Ivana Franka "Osnovy suspilnosti"» («A Frequential Dictionary of Ivan Franko's Novel "The Foundations of Publicity"»).

We examine the concepts, cultural and mental linguistic items that structure the semantic space of Franko's text. The most important concepts encountered in the novel are: KNOWLEDGE, GOD, WORD, SOUL, PEOPLE, MONEY, LOVE, SIN, COURT, which occur with a quite high degree of frequency.

Keywords: discourse, cognitive linguistics, communicative linguistics, concept, power of words.

УДК 811.161.2'373:159.942]:821.161.2.0 (092)

Паршак К. Д.

РЕЙМСЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню Реймського Євангелія як найдавнішої пам'ятки української мови та церковної книжності. Простежено історію дослідження найстаршого рукопису із середовища княжого скрипторію першої половини 11 століття в українському та зарубіжному мовознавстві.

Ключові слова: апостольські читання, апракос, Євангеліє, пам'ятка писемності, скрипторій.

Реймське Євангеліє є однією з оригінальних писемних пам'яток першої половини XI століття, яка нині зберігається у Франції (м. Реймс). Пергаментний рукопис складається з кириличної (16 аркушів) та глаголичної (31 аркуш) частин. Написана кириличним письмом, перша частина є уривком Місяцеслова списку Євангелія (частини Біблії, у якій уміщено легенди про життя та повчання Ісуса Христа та яка є основою християнської релігії), де вміщено читання з 27 жовтня до 9 березня. Беручи до уваги те, що в давнину рік починався з березневого рівнодення, учені роблять припущення про існування та подальшу втрату частини рукопису Євангелія із зазначенням важливих релігійних свят від квітня до вересня.

Реймське Євангеліє було коротким апракосом; збережені зошити є залишком заключної частини євангельського кодексу.

Щодо походження та точного датування цієї пам'ятки писемності у лінгвістів, істориків та мистецтвознавців досі немає єдиного погляду. Одні науковці вважають її балканським рукописом (болгарським чи сербським); на думку мовознавця О.І. Соболевського, Реймське Євангеліє є пам'яткою руської писемності 11-12 століть, у якій простежуються риси південнослов'янського оригіналу [5]. Збереглися кириличні двосторонні аркуші літургічної книги, які містять текст, компактно написаний дрібним уставом з тонкими лініями літер (два стовпчики по 20 рядків кожен), і мають розмір 23/17,5 см. Тип письма та формат Реймського Євангелія уможливають його використання під час богослужінь.

З огляду на відсутність зафіксованих даних щодо походження Реймського Євангелія, історія манускрипту може бути реконструйована, лише спираючись на гіпотези. Найбільш вірогідною серед наявних нині є гіпотеза Л.П. Жуковської про приналежність давнього рукопису дочці київського князя Ярослава Мудрого Анні Ярославні; важливим є віднесення цієї пам'ятки писемності до київської книжкової спадщини періоду першої половини 11 ст. На думку відомого мовознавця, відсутність усталеної мовної норми, ознак місцевих діалектів давньоруської мови та невпорядкованість орфографії свідчить про київське походження як цього рукопису, так і його переписувача. З огляду на це, Реймське Євангеліє є найстаршим («доостромирівським») віднайденим перекладом євангельських книг, оскільки Остромирове Євангеліє датоване 1056-1057 рр. Це дає підстави вважати його «найстаршою оригінальною пам'яткою української книжності» [4, с.5].

Виходячи заміж за короля Генріха I (19 травня 1051 року), Анна Ярославна могла вивезти пергаментний рукопис до Парижа разом з іншим посагом, а під час шлюбної церемонії дала на Євангелії королівську присягу. За твердженням Нестора-літописця, київський князь Ярослав Мудрий «до книг мав схильність, читаючи часто і вдень, і вночі. І зібрав він переписувачів багатьох, і переклали вони з грецької слов'янською мовою Письмо і списали багато книг» [4, с.14].

Початок роботи київського княжого скрипторію припадає на 1037 рік, а відтак припущення вчених про те, що саме в ньому наприкінці 40-их рр. 11 ст. було переписане Реймське євангеліє, є досить вірогідним. Кириличний текст був написаний Прокопієм Сазавським, який помер 1053 року. Період його життя та діяльності, як бачимо, припадає на добу князювання Ярослава Мудрого. Сазавський монастир був одним із найголовніших осередків слов'янської культури. Історики припускають, що Прокопій Сазавський міг подарувати Євангеліє Ярославу Мудрому, який створив велику бібліотеку, запрошував книжних людей, а той – своїй дочці, відправляючи її до Франції.

З історичних джерел відомо, що Анна Ярославна була освіченою жінкою, що було непоширеним явищем для середньовічної Франції; саме вона могла розуміти кириличне письмо. На грамоті для Суасонського абатства, датованій 1063 роком, зберігся підпис АНА РЪИНА – Анна Регіна – Анна Королева. Свій кириличний автограф королева Франції поставила через 12 років після від'їзду з батьківщини, не маючи впродовж цього часу постійної практики слов'янського письма. Проте вчені відзначають подібність літер підпису та тих, якими написане Реймське Євангеліє; останнє могло слугувати зразком для написання букв. Ці факти також дають підстави стверджувати приналежність манускрипту дочці великого київського князя.

Друга частина Реймського Євангелія написана «ламанною» хорватською глаголицею, налічує 31 аркуш і є своєрідним продовженням кириличного тексту. До її складу входять євангелія, апостольські послання, паремії на свята за греко-католицьким календарем. У 19 столітті було висунуто кілька гіпотез щодо походження цієї пам'ятки писемності. За однією з них, глаголична частина була написана в Чехії в 14 столітті; її було поєднано з кириличною в Емауському монастирі, якому подарував рукопис імператор Карл IV. Останній привіз Євангеліє з Франції. Саме тут імператор провів дитинство та юність, перед тим як посісти на

чеський престол. Припускають, що незрозумілий для французів слов'янський рукопис зацікавив принца, який мав чеське коріння. Глаголична частина містить багато чехізмів, а наприкінці її є запис, що книга створена в «літо Господнє» 1395. За іншою версією, Карл IV подарував Емауському монастирю вже поєднані дві частини рукопису [Толоч.]. Євангеліє зберігалося в монастирі до початку XV ст. й використовувалося для богослужіння в найбільші релігійні свята. Воно мало коштовну оправу, у середині якої містилися частки реліквій, зокрема мощей святих та дерев'яного хреста, на якому був розіп'ятий Ісус Христос.

У середині XV ст. Євангеліє було забране з Емауського монастиря гуситами, які передали його до Константинополя у зв'язку з чеською місією до православного патріарха (1451-1452 рр.), а через століття (1545-1563 рр.) рукопис знову повернувся до Західної Європи. Науковці припускають, що його привіз як одну зі святинь емісар з Константинополя до Північної Італії, де відбувався Тридентський собор. Євангеліє купив один з його учасників – кардинал Лотаринзький – і привіз до Франції, де 1554 року подарував Реймському собору. Однак вважають, що гіпотеза, висунута одним з перших дослідників пам'ятки В.Ганкою, не підтверджена відповідними історичними даними.

З цього часу старовинний рукопис відомий у Франції під назвою «Le Texte du Sacre» («Коронаційне письмо»). Його використовували під час коронування в Реймсі такі французькі королі, як Карл IX Валуа, Генріх III Валуа, Людовік XIII Бурбон та Людовік XIV Бурбон. Присягаючись на «Євангеліє» в Реймському соборі, кожен король промовляв текст присяги: «Ainsi le jourons, vouons et promettons sur la sainte et vraie Croix et le saint Évangile touché» («Таким чином, цим клянемося, обіцяємо та присягаємо, святого й істинного хреста і святого євангелія торкаючись»). На той час у Франції не могли зрозуміти текст рукопису і робили різні припущення щодо його походження.

«Коронаційне письмо» використовували до Великої французької революції; саме під час останньої Реймський собор був пограбований. Зникло з нього й Реймське Євангеліє, проте цей цінний раритет не загинув, оскільки втрачена була лише коштовна обкладинка з позолоченого срібла, оздоблена дорогоцінним камінням. Сам же текст залишився непошкодженим. За наказом Наполеона I, пергаментний рукопис був переданий до міської бібліотеки Реймса, де зберігається й нині.

Існує також версія щодо відкриття писемної пам'ятки 1717 року російським царем Петром I. Проте зроблений на манускрипті запис свідчить про те, що його під час поїздки до Франції оглядав віце-канцлер П. Шафіров, який і визначив, що перша частина кодексу написана кириличним письмом. Вдруге 1835 року в бібліотеці Реймсу рукопис віднайшов О. Тургенєв, який перебував у Європі з метою збору матеріалів щодо історії Росії.

З 19 століття манускрипт привернув увагу науковців-славістів, які насамперед прагнули з'ясувати час та місце його написання. Одним з перших дослідників цієї пам'ятки писемності був професор Казанського університету В.І. Григорович, роздуми якого залишилися в студентських лекціях зі старослов'янської мови. Мовознавець зазначив, що Реймське Євангеліє написане на Русі на ранньому етапі східнослов'янської писемності, походить з княжого скрипторію Ярослава Мудрого, зберігалося в його бібліотеці та було вивезене до Франції дочкою Анною.

Упродовж 19 – 21 століть до опису та дослідження цього рукопису долучилися як зарубіжні славісти (Є. Копітар, В. Ганка, Л. Ястржембський, Я. Лось, В. Ягич, О. Востоков, О. Соболевський, Л. Жуковська, Е. Біккініна, Г. Ніколаєв), так і вітчизняні мовознавці (І. Огієнко, В. Німчук, О. Онищенко, П. Пещак, В. Русанівський, І. Чепіга та ін).

Реймське Євангеліє є найдавнішою оригінальною пам'яткою української мови та церковної книжності, найстаршим рукописом, який вийшов з княжого скрипторію Ярослава Мудрого першої половини 11 століття [4, с.24].

ЛІТЕРАТУРА

1. Жуковская Л.П. Реймское Евангелие. История его изучения и текст. М., 1978.
2. Николаев Г.А., Биккинина Э.И. Из наблюдений над языком Реймского Евангелия XI века (графика, орфография, фонетика). // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2, Вып.4, 2005.

3. Пуцько В.Г. Давньоруська писемність і книга у візантійсько-слов'янському світі // Європейське відродження та українська література ХІУ-ХУІІІ ст. К.,1993 .
4. Реймське Євангеліє Анни Ярославівни. Львів, Вид-во «МС», 2010.
5. Соболевский А.И. Кирилловская часть Реймского Евангелия //Рус. филол. вестн.,1887, Т. 18. – С. 143 -150.

REFERENCES

1. Zhukovskaya L.P. Reymskoe Evangelie. Istoriya ego izucheniya i tekst. M., 1978.
2. Nikolaev G.A., Bikkinina E.I. Iz nablyudeniya nad yazykom Reymskogo Evangeliya XI veka (grafika, orfografiya, fonetika). // Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 2, Vyp.4, 2005.
3. Putsko V.H. Davnoruska pysemnist i knyha u vizantiisko-slovianskomu sviti // Yevropeiske vidrodzhennia ta ukrainska literatura ХІУ-ХУІІІ ст. К.,1993 .
4. Reimske Yevanheliie Anny Yaroslavivny. Lviv, Vyd-vo «MS», 2010.
5. Sobolevskiy A.I. Kirillovskaya chast' Reymskogo Evangeliya //Rus. filol. vestn.,1887, T.18. – S. 143 -150.

Parshak K.

REIMS GOSPEL AS AN OBJECT OF LINGUISTIC RESEARCH

The article is dedicated to research of Reims Gospel as the oldest monument of the Ukrainian language and church books. The history of research the oldest acquisition was followed from environment scriptorium of prince the first half of the 11th century in Ukrainian and foreign linguistics.

Keywords: apostolic readings, an aprakos, Gospel, a writing memo, a scriptorium.

УДК 811.161.2:524.3:523.4/9:81'28

Плечко А. А.

СЕМАНТИКА НАЗВ НЕБЕСНИХ СВІТИЛ У СЕРЕДНЬОПОЛІСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті представлено лексикографічний аналіз номінацій небесних світил: Місяця, Сонця та зірок у їх середньополіських варіантах, висвітлено погляди дослідників та дані лексикографічних джерел, які стосуються зазначеної проблематики. Актуальність дослідження зумовлена тим, що лексико-семантичне поле «Назви небесних світил» у середньополіських говірках ще не була належно висвітлена науковцями. У статті здійснено порівняння функціонування лексем на позначення назв небесних світил у словниках та сучасних віруваннях поліщуків, досліджено склад, семантичну структуру лексем, що належать до лексико-семантичного поля «Назви світила».

Для виконання поставлених завдань застосовано метод польового збору матеріалу, описовий метод, у межах якого використано прийом лексико-семантичного аналізу досліджуваних лексем, методи статистичного й лінгвогеографічного методів, які дали підстави встановити кількісне співвідношення й територіальне поширення аналізованих назв.

Поліські назви Місяця, Сонця та зірок як небесних світил представлені парадигмою фонетичних та лексичних варіантів, що свідчить про їх давність (належать до індоєвропейського шару лексики). Деяко більшу варіативність, представлену, крім фонетичних, словотвірними варіантами, виявляють середньополіські назви фаз Місяця порівняно з назвами інших світил (Сонце, зірка). У ласкавих нестликих звертаннях до небесних світил, більшість яких стосується Місяця, відбивається повага до цих персоніфікованих об'єктів, що відображають залишки давнього культу небесних світил. Представлені варіанти середньополіських назв небесних світил засвідчують збереження давніх вірувань поліщуків про небесні світила.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, небесні світила, Місяць, фази Місяця, Сонце, зорі, середньополіські говірки, поліські вірування.

Постановка проблеми. У сучасному українському мовознавстві не втрачає актуальності дослідження номінації традиційної матеріальної та духовної культури українців. Це зумовлено малим обсягом діалектної лексики, яка репрезентує зазначені царини, у Словнику української мови зокрема.

Здавна небесні світила привертати увагу людини, оскільки вона відчувала себе залежною від впливу небесних світил. Народні знання про небесні світила належать до